

Григораш Н.Д.

Львівський національний університет

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XX СТОЛІТТЯ І ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА БОЛГАРСЬКОЇ КУЛЬТУР

З 50-х років XX ст. науково-дослідницька й педагогічна діяльність українських літературознавців-болгаристів, що працювали в університетських центрах Харкова, Києва, Одеси, Львова, присвячується підготовці чергового IV Міжнародного з'їзду славистів (Москва, 1958), котрий мав пройти під знаком порівняльно-історичного дослідження слов'янських літератур.

Напередодні цього з'їзду з ініціативи вихованця харківської славистичної школи, званого в Україні та за її межами вченого-мовознавця Леоніда Булаховського в Києві засновано Український комітет славистів, котрий одразу включився в підготовку регіональних та міжнародних славистичних акцій, активізував видавничу діяльність з метою популяризації літератури національних меншин, у тому числі болгарської, в Україні. Розв'язання цих завдань на часі й сьогодні, коли під керівництвом цього комітету готуються підручники зі слов'янських мов та літератур, перекладні словники, видання енциклопедичного характеру, наукові збірники тощо. Це, без сумніву, сприяє інтеграції духовного надбання кожного народу, і зокрема болгарського, у спільнослов'янський культурний простір.

У другій половині XX ст. учені-болгаристи, творчо сприйнявши досвід своїх попередників [1], розпочинають систематизацію нагромадженого в галузі міжлітературних зв'язків матеріалу з акцентом на дослідження конкретних фактів в історії слов'янської культури й на показі їх впливу на національний культурний процес; заглиблюються у мікроструктури художніх творів; проймаються інтересом до проблем типології; переходять від характеристики літературних явищ та їх рецепції в інонаціональному середовищі до зміцнення методологічних засад порівняльного літературознавства. Очолив цю роботу створений 1956 р. в Інституті літератури НАН України ім.Т.Г.Шевченка під керівництвом академіка Олександра Білецького відділ слов'янських літератур. Його наукові інтереси одразу зосередились навколо двох головних проблем: 1) міжслов'янські літературні взаємини з акцентом на загальнослов'янському контексті української літератури; 2) історія

зарубіжних слов'янських літератур, у тому числі болгарської, на фоні розвитку культурного процесу у цих країнах, найчастіше у типологічному зіставленні з українським культурним процесом.

Важливим джерелом інформації про історію українського літературознавства, у тому числі болгаристики XIX – XX ст., стали праці О.Білецького 50-х років: “Шляхами розвитку дожовтневого українського літературознавства”, “Українське літературознавство за сорок років (1917–1957)”, “Завдання та перспективи розвитку українського літературознавства” та ін. Ці праці, хоч і не були позбавлені, як зазначав М.Наєнко, “...кон'юнктурного змирення його (О.Білецького. – Н.Г.) з офіційними догмами...” [2, 156], засвідчували велику увагу вченого до творчих постатей і літературних подій минулого, а головне – спрямовували на подальше дослідження міжлітературних, у тому числі українсько-болгарських, взаємин та їх періодизацію [3].

Для українських славістів, і болгаристів, зокрема, праці О.Білецького, вихованого на традиціях харківської славістичної школи, були важливі з огляду на сформульовані у них методологічні засади української компаративістики, а саме: положення про необхідність врахування суспільно-історичних і художньо-естетичних критеріїв при оцінці впливів, аналогії, спільностей, національної своєрідності кожної з контактуючих літератур.

О.Білецький-організатор науки говорив про необхідність активізувати роботу з вивчення зв'язків української літератури з літературами західних і південних слов'ян. Така робота, на думку вченого, мала проводитися у трьох напрямках: 1) продовження збирання і дослідження фактів, які б засвідчували освоєння українською літературою досягнень інших слов'янських літератур; 2) дослідження відгуків про українську літературу, відомостей про переклади українських творів на інші слов'янські мови; 3) відзначення фактів впливу української літератури на інослов'янські та фактів безпосередньої участі українських діячів у літературному процесі тієї чи іншої слов'янської країни [4, 8]. Це і була та програма дій, накреслена О.Білецьким для українських літературознавців-компаративістів, зокрема болгаристів, котрі у середині XX ст. досліджували славістичні проблеми.

О.Білецький вважав за доцільне визначати місце кожної слов'янської літератури через показ всеслов'янського резонансу творчості найвидатніших її представників. Зокрема, у праці “Шевченко і слов'янство” він зазначав: “Живим зв'язком став Шевченко між болгарською і українською літературою. Від Жинзифова, Каравелова безперервною ниткою тягнуться в болгарській літературі переклади Шевченка, поета, що став одним із заочних учасників боротьби болгар за політичне і соціальне визволення” [5, 263]. Ця “безперервна нитка” українсько-

болгарських зв'язків стає у середині ХХ ст. предметом монографічних досліджень не лише українських [6], а й болгарських шевченкознавців [7], в яких учені починають приділяти особливу увагу поетиці художнього твору. Варто наголосити і на тій обставині, що на зміну медієвістичним дослідженням українських болгаристів приходять праці про болгарську літературу ХІХ – ХХ ст. Використовуються методологічні засади досліджень минулого і в той же час виробляються нові принципи інтерпретації художньої культури спорідненого слов'янського народу.

За будь-яких умов творчий вплив однієї культури на іншу, особливо на близькоспоріднену, – це незаперечний факт й одна з форм її існування. Цей вплив українські й болгарські літературознавці простежують на прикладі багатогранної теми “Шевченко – Ботев”. Учені підкреслюють значення ідейної спадщини Кобзаря у становленні світогляду болгарського поета. Так, про близькість майстрів художнього слова у зображенні народного страждання пише болгарський дослідник С.Русакієв [7, 161]. У статті Є.Кирилюка [8] дану проблему не виокремлено. Обережність відомого українського шевченкознавця зрозуміла: переконливих фактів немає, не відомо навіть, що читав Х.Ботев з Т.Шевченка, а в оригінальній творчості болгарського поета не знаходимо й натяку на зв'язок з ідейною спадщиною Кобзаря. І все ж пошук не припиняється. Д.Павличко згодом акцентує увагу на одному з моментів творчої біографії болгарського поета й оптимістично стверджує, що “...він (Х.Ботев. – Н.Г.) про Шевченка не міг не знати” [9, 171], бо ж “...довгий час був співробітником газети “Незалежність”, яку видавав Л.Каравелов, революційний діяч, блискучий публіцист, поет, перекладач і знавець творів Шевченка” [9, 171].

За спостереженнями болгарських та українських дослідників 50 – 70-х років ХХ ст., поезія Т.Шевченка впливала на розвиток культури Болгарії передвизвольної доби, у першу чергу, не стільки своїми суто літературними особливостями й естетичними якостями, скільки ідейним спрямуванням. А головну причину великої популярності творчості Т.Шевченка літературознавці двох країн пояснювали силою духу поета, що страждав за долю свого та інших поневолених народів. Лише згодом, у 80-і роки, В.Климчук провів глибоке типологічне дослідження і звернув увагу на “...особливу ліричність, яка проступає органічності діалогу поета з народом, інтимними інтонаціями серйозної розмови” [10, 20]. Дослідник говорить про гуманізм Т.Шевченка й Х.Ботева як про одну з найістотніших граней таланту обох поетів, а також – про світогляд Х.Ботева як про логічне продовження розвитку шевченківського типу свідомості [10, 23]. Цей феномен, на думку В.Климчука, заслуговує на подальше дослідження. Цілісний же аналіз творчості

класика болгарської літератури з акцентом на її ідейно-естетичній та ширше – духовній спорідненості з українською культурою у цей же час здійснили відомі ботевознавці – В.Лавренов [11] та М.Гольберг [12].

Щодо суто літературних факторів впливу (художніх образів, символів, виражальних засобів тощо), то для болгарських письменників спадщина Т.Шевченка ніколи не була готовим еталоном. І якщо окремі літературознавці акцентували увагу на численних прикладах, так би мовити, “перенесення” творчості Кобзаря на болгарський ґрунт [5-6], таке “перенесення”, на думку інших дослідників [13], як, зрештою, і на мій погляд, у жодному разі не можна вважати механічним. Для всіх болгарських письменників: від Х.Ботева, П.Р.Славейкова, І.Вазова, Л.Каравелова до Б.Димитрової, М.Грубешлієвої, Л.Стоянова, Д.Методієва та багатьох інших – творчість Т.Шевченка була перш за все джерелом натхнення, зразком художньої досконалості й мистецької довершеності. Спорідненість між творчістю Х.Ботева і Т.Шевченка дослідники вбачають й у притаманній їм обом органічній народності.

Проблему народності у середині ХХ ст. українські болгаристи також розробляють у дослідженнях, присвячених творчості Марка Вовчка. “В утвердженні реалізму, народності, демократичної ідейності в болгарській літературі, – пише О.Засенко, – творам Шевченка і Марка Вовчка належить видатне місце. На цьому не раз наголошували самі діячі болгарської літератури, водночас акцентуючи увагу на подібності історичної долі болгарського і українського народів” [14, 154]. Л.Каравелов, на думку болгарської дослідниці Л.Минкової, був глибоко переконаний, що на основі фольклорного багатства розвинулась справді демократична література українців, болгар і сербів [15, 26]. Саме народна розмовна мова персонажів творів Марка Вовчка, як зазначає О.Шпильова, була сприйнята болгарським письменником і майстерно перенесена ним на національний ґрунт [16, 318]. Л.Каравелов сприйняв також традиційну для української літератури й доведену Марком Вовчком до досконалості форму оповіді від першої особи [15, 27]. Водночас у нього, як й у Марка Вовчка, часто “...і автор, і оповідач майже нічого не додають від себе — говорить саме життя, сам факт, представлений найдостовірнішим свідком, вірніше, обвинувачем поданий на суд історії” [17, 55]. Л.Каравелов також вчився у Марка Вовчка “малювати” портрети своїх персонажів з використанням елементів народної творчості. Закономірно, що болгарські науковці-дослідники творчості Л.Каравелова та його літературних контактів доходили висновку, що “...Шевченко у віршах, Марко Вовчок, Основ'яненко в прозі... впливали на белетристичний талант

Каравелова і він не міг ніколи увільнити ся від своїх українських взорів” [18, 8]. Українські болгаристи дослідили, що під впливом творчості Л.Каравелова “...став можливий розквіт талантів велетнів болгарської літератури Івана Вазова та Алеко Константинова” [16, 320]. А впливу Марка Вовчка зазнали М.Георгієв, Г.Стаматов, Е.Пелін та інші болгарські письменники [19, 123]. Але аналізуючи спільні моменти у творчості українських та болгарських авторів, зокрема Марка Вовчка і Л.Каравелова, не слід забувати про оригінальність і самобутність болгарського письменника–реаліста. Так, О.Шпильова зазначає, що на творчості Л.Каравелова особливо помітно позначилась його активна громадська діяльність, участь у національно-визвольному процесі [16, 346].

Яскравим прикладом літературної взаємодії з середини ХХ ст. стає досліджена українською наукою творчість Лесі Українки в її зв'язках із Болгарією [20]. І якщо болгарські дослідники, як правило, пов'язують інтерес поетеси до цієї південнослов'янської країни з фактом переїзду її дядька М.Драгоманова 1889 р. до Софії [21, 92], то український болгарист В.Москаленко, спираючись на новознайдені у БАН матеріали, стверджує, що зацікавлення Болгарією у Лесі Українці виникло ще 1887 р. Щоправда конкретних прикладів використання поетесою якихось елементів болгарської культури дослідник не наводить, а розмірковує: “В її віршах цього періоду можна відшукати певні мотиви, що виникли під впливом культурно-політичного життя південнослов'янських народів. Адже їй вже були знайомі “Релігійні легенди болгар”, крім того, у фольклорних працях Драгоманова, з якими Леся Українка була добре обізнана, все гостріше зустрічається болгарський матеріал” [22, 157].

Перебування у Болгарії, як засвідчують сучасні дослідження, було результативним для української поетеси і позитивно позначилося на українсько-болгарських літературних взаєминах. У літературознавчих працях про цей період життя поетеси дослідники не проминають нагоду показати, як “вона (Леся Українка. – Н.Г.) уважно спостерігає умови життя і побуту слов'янського народу, спілкується з прогресивно настроєною інтелігенцією, ...розширює і зміцнює свої естетичні погляди та світоглядні позиції...” [23, 112]. Серед представників тієї прогресивно настроєної болгарської інтелігенції, яка справила позитивний вплив на українську поетесу, насамперед слід назвати І.Шишманова, чия діяльність була помітною в історії українсько-болгарських літературних зв'язків після визволення Болгарії ще майже протягом 40 років. З-поміж інших болгарських політичних і культурних діячів, літераторів, діяльність яких стимулювала творчий потенціал Лесі Українки, дослідники називають Д.Матова, А.Константинова, П.Тодорова, М.Белчеву та ін.

Українське літературознавство, як відомо, традиційно розглядає класичну літературу будь-якої національності як цілюще джерело духовності. Погоджуючись із таким поглядом на проблему, слід висловитись критично з приводу позиції деяких дослідників, котрі, применшуючи роль творчої особистості, вважали, ніби "...на літературний процес епохи впливають насамперед не окремі особистості великих письменників, не окремі літератури, як це не раз було у минулому, а цілісна, історично зумовлена, невичерпно багата за своїми ідейно-естетичними можливостями система (?! – Н.Г.), представлена... всією спільністю літератур соціалістичних країн" [24, 58]. Як відомо, із зникненням вищезгаданих "системи" і "спільності" інтерес дослідників до класичної спадщини національної та інших літератур, які до того ж істотно збагатилися раніше замовчуваними і забутими іменами, лише посилюється.

Не можна погодитись і з позицією окремих українських дослідників другої половини ХХ ст. щодо одностороннього впливу української культури на болгарську [25, т. 1, с. 257]. Остання, хоч і розвивалася тривалий час в умовах турецького панування, на переконання болгарських літературознавців, завжди була "активно діючою" [26, 6] і щедро передавала світовим культурам, у тому числі й українській, свої самобутні художні твори, збагачувала їх цікавими темами, оригінальними ідеями тощо. Тому українська болгаристика, як і українське літературознавство загалом, поступово прийшла до ідеї активності усіх учасників культурної взаємодії.

Помітна чітка лінія, принципова позиція, яку постійно займала українська літературознавча болгаристика в посиленому інтересі до проблеми контексту, саме через який, як вважається, можна яскравіше показати світовий резонанс української культури. Уся історія української літературознавчої болгаристики – це шлях до розуміння й утвердження контекстуального підходу до вивчення літератури. Тому і творчий доробок класиків української літератури – І.Франка, Лесі Українки, В.Стефаніка, М.Рильського та інших письменників – учені другої половини ХХ ст. досліджують, зокрема, у загальнослов'янському контексті, в якому спеціальне місце належало болгарському [27-30]. І це слід вважати за прикметну особливість українського літературознавства середини ХХ ст. Саме фігура творця, особистість художника слова допомагає дослідникам збагнути специфіку всього комплексу міжлітературних взаємин і до деякої міри спроектувати їх подальший розвиток. Адже своїми ідейними, етичними, філософськими, естетичними імпульсами силове поле класики, як наголошують учені, завжди впливає на формування особистості [31]. І насправді Каравелов і Вазов, Ботев і Вапцаров, Шевченко і Франко, Леся Українка і

Коцюбинський – ці та багато інших письменників виховували цілі покоління для боротьби проти гноблення і рабства й водночас за торжество добра і людяності. У розвиток традицій української літературознавчої болгаристики минулого сучасне літературознавство стверджує, що взаємодіють не абстрактні структури, а живі витвори митців – синів свого народу. Йдеться і про продовження сучасною наукою традицій минулого у сенсі, так би мовити, “бачення” у кожному творі живої душі народу, котрий ніколи не мирився з рабством.

Дослідження українських літературознавців-болгаристів другої половини ХХ ст. відтак все частіше концентруються навколо гуманістичних проблем – “Людина і суспільство”, “Творець та історія”, “Екологія душі” тощо, котрі засвідчують глибоке розуміння літературознавцями соціального потенціалу особистості, яка наполегливо працює над вирішенням морально-етичних проблем людського буття [32]. Йдеться і про продовження болгаристами другої половини ХХ ст. традиції дослідження проблеми творчої індивідуальності та її ролі у суспільних процесах [33], яку в українському літературознавстві раніше спеціально вивчали І.Франко, І.Свенціцький, О.Білецький та інші вчені.

Зрозуміло, що духовна атмосфера суспільства, котра формує і самого творця, у різні часи була неоднаковою. Так, “відлига” кінця 50-х років ХХ ст. тематично позначилася на болгарській прозі й на українській болгаристиці проблемою долі і призначення людини мистецтва у суспільстві, що виокремилась завдяки звільненню болгарського письменника (хоч, на жаль, такому короткотривалому) від ідейних пут спочатку сталінщини, а згодом і так званого “застою” у культурі. Саме класичне мистецтво, як відомо, брало на себе благородну місію відродження національної духовності у найважчі і для Болгарії, і для України часи виборювання державної незалежності.

Продовжуючи традиції літературознавства минулого, українська болгаристика поєднує вивчення відображення у літературі глобальних державотворчих процесів із пильною увагою до дослідження елементів, мікроструктур художніх творів. Так, уже в середині ХХ ст. українські болгаристи починають досліджувати жанрову специфіку болгарської літератури, виявляючи типологічну близькість між українською і болгарською літературами у період становлення у них реалізму. За їхніми спостереженнями, у цей час в обох літературах визначальну роль відігравала проза так званих “малих жанрів” [16]. Важливо, що ця точка зору була підтверджена згодом і болгарськими українцями [15].

Творчі контакти майстрів художнього слова, корифеїв української та болгарської культур стали тим животворним джерелом, що вплилось у могутню ріку взаємодії літератур у

сучасний період. А співпрацю митців двох країн слід розглядати як одну з важливих форм цієї взаємодії. Вона, у свою чергу, також стає об'єктом досліджень українських літературознавців.

Відомий перекладач і популяризатор болгарської літератури П.Тичина слушно зауважував, що "взаємодія – це не просто запозичення, а глибинне, пильне вглядання в творчість твого брата; взаємодія – це водночас і захоплення, і взаємозбагачення" [34, 3]. Літературна взаємодія як прояв зв'язків, як засіб взаємозбагачення народів світу функціонує у різноманітних і численних формах.

У теоретичних літературознавчих працях середини ХХ ст., присвячених міжнародним літературним і культурним контактам, зокрема міжслов'янським, порушені проблеми, які стосуються суті міжнародних літературних зв'язків; розкривають природу літературної взаємодії; аналізують форми функціонування цих взаємин [35]. Це цілком стосується і болгаристичної проблематики. Та й саму українську болгаристику вчені розглядають як галузь знань, що об'єднує комплекс напрямів по всіх суспільних науках, причетних до дослідження різних процесів і явищ минулого й сьогодення Болгарії як у ній самій, так і в її зв'язках і взаємодії з іншими країнами та народами [36].

Сформувавшись під гаслом визволення з-під гніту та національного відродження Болгарії, йдучи від рецепції її культури й усвідомлення її внеску у загальнослов'янську духовну скарбницю, українська літературознавча болгаристика (зазначу, в унісон з болгарським літературознавством [37, 6]) демонструвала глибоке розуміння сутності художньої творчості Болгарії, виходила на рівні порівняльної культурології й мистецтвознавства, активно співпрацювала з ними. Так було продовжено традиції української науки про літературу, в якій ще у першій половині ХХ ст. І.Свенціцький розробив методологічні засади дослідження проблеми синтезу різних видів мистецтва. У тому, що взаємовплив різних видів мистецтва накладає відбиток і на науки, які їх вивчають, був переконаний також О.Білецький [38-39]. І справді, в українському літературознавстві поступово зростає інтерес до дослідження взаємовпливу і взаємозбагачення різних видів мистецтва, з'являється низка праць, а відтак формується окремий напрям у славистичній компаративістиці в Україні. Представниками його в українській літературознавчій болгаристичній другій половині ХХ ст. стали Б.Шайкевич, В.Захаржевська, І.Бенатова та інші дослідники [40].

Слід зазначити, що в сучасному літературознавстві, усе ж, не вироблено термінологію, що визначає міжлітературну взаємодію. З середини ХХ ст. у ньому постають проблеми, пов'язані з методикою і методологією вивчення літературних зв'язків і точаться дискусії

стосовно того, "...що таке порівняльне літературознавство – *окрема галузь науки* з своєю методологією чи лише *методика дослідження*..." [41, 3]. Як наголошував О.Білецький, "визначаючи місце української літератури серед інших літератур слов'янства, ми не можемо обмежитися тільки встановленням зв'язків української літератури (УЛ) з інослов'янськими або зіставленням УЛ з літературами східного, західного і південного слов'янства. Ми повинні поставити питання про індивідуальну своєрідність УЛ, про ті особливості, які забезпечили їй своє місце не тільки серед слов'янських літератур, а й у світовій літературі" [4, 9]. Це завдання до деякої міри згодом виконали автори п'ятитомного академічного видання "Українська література в загальнослов'янському та світовому літературному контексті" (1987–1994), в якому чільне місце займає болгаристична проблематика. Науковці не обмежились тут звичайним порівнянням літературних явищ, наведенням спільних місць чи аналогій, а здійснили глибокий аналіз літературних процесів із метою розкрити суть і характер літературних зв'язків, з'ясувати специфіку взаємодії літератур, визначити тенденції їх розвитку. Тому цілком слушним видається погляд учених на порівняльне літературознавство як важливий напрям літературних досліджень. Без порівняння досліднику важко встановити істину. Саме порівняння як надійний інструмент у руках дослідника підводить його до розуміння не лише аналогій, спільностей, але й дає можливість виявити відмінні ознаки, вирізнити специфічні риси, явища, а відтак – зробити певні теоретичні узагальнення.

Українське літературознавство зробило вагомий внесок у розкриття суті й з'ясування специфіки взаємодії літератур і творчих контактів між літературами у загальнослов'янському світі і, зокрема, у взаєминах двосторонніх: українсько-болгарських, болгарсько-українських. Зроблено певний внесок і у вироблення спеціальної методики дослідження способів, так би мовити, "бачення" окремої літератури на фоні загального розвитку, у зв'язках і взаємодії.

Але розкриття суті літературних зв'язків і взаємодій не можна забезпечити розробкою вузьколокальних, національно-відособлених тем, безпристрасним нагромадженням фактів. Саме історико-порівняльний метод дає можливість заглянути у минуле народів, збагнути історичні корені сучасного зближення болгарської й української літератур і культур. І тут закономірно постає питання про систему міжнаціональних зв'язків, яке піднімали ще дослідники 70-х років ХХ ст. Воно не втратило своєї актуальності і тепер, коли, користуючись саме принципами системного й порівняльного аналізу, українські болгаристи продовжують вивчати, як включені українська й болгарська літературні системи у спільнослов'янські системні процеси.

Вони беруть на озброєння й розвивають далі також Франкову концепцію світового літературного процесу та місця у ньому

національного й загальнолюдського, його "...науковий аналіз найбільш помітних світових літературних явищ своєї і попередньої доби..." [25, т.1, с. 21]. Уже 70-і роки ХХ ст. засвідчили цілковиту переконаність учених у тому, що "...національна самобутність і дозрілість літератури прямо пропорційні глибині і різноманітності її інтернаціональних контактів" [42, 5-6], як і те, що "чим багатша і зріліша національна література (або сім'я літератур) певної епохи, тим ширше, надійніше коло художніх традицій, на які вона спирається" [43, 117].

Літературознавці-болгаристи другої половини ХХ ст. визначають самобутність української й болгарської літератур через заглиблення у суть творчих процесів і використання різних аналітичних прийомів дослідження. Цей етап історії українсько-болгарських літературних взаємин ще не зазнав цілісного системного аналізу під кутом зору найсучаснішої методології порівняльного вивчення словесної творчості¹ і може бути предметом окремого дослідження.

Доцільно вийти на такий ступінь культурної взаємодії, котрий би засвідчив не лише сприймання і переробку ідейно-естетичних цінностей культурами, а саме їх взаємозбагачення. Реалізація цієї найближчої мети дослідниками літературної взаємодії якраз і демонструватиме свободу від кон'юнктурної заідеологізованості, зверхності так званих "культури-вчителя" над "культурою-учнем", а відтак і цілковиту рівність тих, хто бере участь у взаємообміні духовними надбаннями. І тут не уникнути того ж таки міждисциплінарного підходу до вивчення літератур; не обійтися без залучення даних усіх гуманітаних наук і різножанрової палітри мистецтва; не абстрагуватися від духовного життя споріднених націй.

Праці такого характеру підводять українських болгаристів до глибинного усвідомлення спільного й відмінного, традиційного і нового, національного та інонаціонального в культурах слов'янських країн. Зазначимо, що більшість цих досліджень засвідчуює не просту реєстрацію впливів, запозичень, аналогій, а глибоке розуміння науковцями динаміки розвитку форм взаємодії і врахування традицій минулого. Адже ідея комплексного вивчення літератур була висунута і знаходила своє обґрунтування ще в ХІХ ст. Уже тоді деякі літературознавці-болгаристи стояли на засадах міждисциплінарних досліджень, використовували дані різних гуманітарних наук.

Традиції літературознавчої болгаристики минулого виступають як стимул до виникнення нових ідей, дозволяють визначити той напрям, в якому розвиватимуться подальші дослідження. Слід

¹ Він був частково проаналізований, щоправда в контексті українсько-болгарських фольклорних зв'язків та їх вивчення, у дисертаційному дослідженні І.Горбань [44].

враховувати і положення про вибірковість традицій. Із великої спадщини минулого сучасна українська літературознавча болгаристика вибирає продуктивні елементи, які одержують свій подальший розвиток. Але традиція – невіддільна від новаторства, від народження нових проблем та ідей. А тому зараз слід підкреслити, що зроблене нашими попередниками в галузі дослідження болгарської літератури і ширше – культури не втратило свого значення і заслуговує на високу оцінку.

Література

1. Григораш Н.Д. Українська літературознавча болгаристика XIX – середини XX ст.: становлення, методологічні засади: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.05 / Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2002. – 20с.
2. Наєнко М.К. Українське літературознавство. Школи, напрями, тенденції. – К.: Видав. центр “Академія”, 1997. – 317с.
3. Шпильова О.В. Головні етапи українсько-болгарських літературних зв'язків XIX – XX ст. – К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – 39с.
4. Білецький О. Українська література серед інших літератур світу / Білецький О. Зібрання праць: У п'яти т. – К.: Наукова думка, 1965. – Т.2. – С. 5-49.
5. Білецький О. Шевченко і слов'янство // Білецький О. Зібрання праць: У п'яти т. – К.: Наукова думка, 1965. – Т.2. – С. 249-287.
6. Шпильова О. Т.Г.Шевченко і болгарська література. – К.: Держлітвидав УРСР, 1963. – 186 с.
7. Русаків С. Тарас Шевченко і болгарська література. – К.: Наукова думка, 1968. – 336 с.
8. Кирилук Є. Шевченко і болгарська література // Вітчизна. – 1958. – № 3. – С. 171-178.
9. Павличко Д. Поезія Христо Ботева // Всесвіт. – 1976. – № 4. – С. 167-172.
10. Климчук В.Н. Шевченко і Ботев. Літературна паралель // Радянське літературознавство. – 1987. – №3. – С. 16-23.
11. Лавренов В.А. Отражение идейно-художественного своеобразия поэзии Х.Ботева в восточнославянских переводах (литературоведческий аспект): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.04 / Ін-т літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. – К., 1986. – 21 с.
12. Гольберг М.Я. Христо Ботев: Нарис життя і творчості болгарського поета. – К.: Дніпро, 1988. – 170 с.
13. Вервес Г.Д. Тарас Шевченко і слов'янський світ // Радянське літературознавство. – 1989. – № 3. – С. 16-27.
14. Засенко О. Марко Вовчок у слов'янських літературах // Жовтень. – 1958. – № 9. – С. 147-159.
15. Минкова Л. Марко Вовчок і формування творчого методу Любена Каравелова // Радянське літературознавство. – 1970. – № 3. – С. 24-34.
16. Шпильова О.В. До питання про становлення реалізму в болгарській літературі (Марко Вовчок і Любен Каравелов) // Марко Вовчок. Статті і дослідження. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – С. 314-359.

17. Денисюк І.О. Розвиток української малої прози ХІХ — поч. ХХ ст. — К.: Вища школа, 1981. — 216 с.
18. Шишманов І. Роля України в болгарськiм вiдродженнi. Вплив Шевченка на болгарських поетiв передвизвольної доби. — Вiдень: З друк-нi Адольфа Гольцгавзена, 1916. — 14с.
19. Засенко О. Марко Вовчок i зарубiжнi лiтератури (До 50-рiччя з дня смертi письменницi) // Днiпро. — 1957. — № 8. — С. 115-124.
20. Димтрук В.Т. Сторiнки вiкової дружби. З исторiї українсько-болгарських зв'язкiв ХІХ — початку ХХ столiття. Присвяч. ІV Мiжнародному конгресу славістiв. — Львiв: Вид-во Львiв. ун-ту, 1958. —96с.
21. Атанасов П. Леся Українка на болгарській землi // Всесвіт. — 1968. — №12. — С. 92-94.
22. Москаленко В.А. Українсько-болгарські лiтературнi i науковi зв'язки кiнця ХІХ — початку ХХ ст. — К.: Наукова думка, 1987. — 216с.
23. Рисак О.О. Леся Українка в болгарських перекладах i критицi (до проблеми українсько-болгарських лiтературних взаємин) // Українське лiтературознавство. — 1989. — Вип. 53. — С. 106-112.
24. Над'ярних Н.С. Роль лiтературних взаємодiй у формуваннi духовної культури зрiлого соціалiзму // Радянське лiтературознавство. — 1977. — № 11. — С. 51-59.
25. Українська лiтература в загальнослов'янському та свiтовому лiтературному контекстi: У 5 т. — К.: Наукова думка, 1987. — Т.1. — 502с.; Т.2. — 479с.; 1991. — Т.4. — С. 38-115; 1994. — Т.5. — С. 8-156.
26. Георгиев Е. Българската лiтература в общославянското и общоевропейско лiтературно развитие. — София: Наука и изкуство, 1973. — 376с.
27. Журавська І.Ю. Іван Франко i зарубiжнi лiтератури. — К.: Вид-во АН УРСР, 1961. — 383 с.
28. Журавська І.Ю. Леся Українка та зарубiжнi лiтератури. — К.: Вид-во АН УРСР, 1963. — 231с.
29. Погребенник Ф.П. Василь Стефаник у слов'янських лiтературах. — К.: Наукова думка, 1976. — 295с.
30. Вервес Г.Д. Максим Рильський в колi слов'янських поетiв. — К.: Наукова думка, 1972. — 311с.
31. Новиченко Л. Класика у сучасному свiтi // Радянське лiтературознавство. — 1986. — № 10. — С. 3-12.
32. Григораш Н. Українська лiтературознавча болгаристика i проблема творчої iндивiдуальностi митця// Сервантес i проблеми розвитку європейської прози: Зб. наук. праць. Серiя “Проблеми свiтової лiтератури”, вип. 1. — Львiв: Вид-чий центр ЛНУ iменi Івана Франка, 2000. — С. 134-138.
33. Григораш Н.Д. Гуманiстична спрямованiсть української лiтературознавчої болгаристики (традицiї й сучаснiсть)// Славiстичнi науково-освiтнi центри в Україні (вчора-сьогоднi-завтра): Матерiали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Киiв, 25-26 трав. 1994 р.). — К.: Друк-ня фiрми “Есе”, 1995. — С. 65-70.
34. Тичина П. Джерела вiчної дружби // Сучаснi болгарські письменники. Лiтературнi нариси i портрети. — К.: Держвидав художньої лiтератури, 1962. — С. 3-9.

35. Волков А.Р. Форми літературних взаємозв'язків та взаємодії // Радянське літературознавство. – 1962. – № 4. – С. 29-44.
36. Марков Д.Ф. Болгаристика как комплекс научных дисциплин // Советская болгаристика. Итоги и перспективы: Материалы конф., посвящ. 1300-летию Болгарского государства. – М.: Наука, 1983. – С. 5-7.
37. Ничев Б. Основи на сравнителното литературознание (Сравнителното изучаване на литературиите и проблемите на современната литературна наука). – София: Наука и изкуство, 1986. – 240с.
38. Білецький О. В мастерской художника слова // Білецький О. Зібрання праць: У п'яти т. – К.: Наукова думка, 1966. – Т.3. – С. 274-489.
39. Білецький О. Проблема синтеза в літературоведенні // Білецький О. Зібрання праць: У п'яти т. – К.: Наукова думка, 1966. – Т. 3. – С. 505-526.
40. Григораш Н. Українська літературознавча болгаристика про жанрове розмаїття болгарської літератури // Славістичні студії. Т.1: Матеріали V-го Міжнар. славіст. колоквіуму (Львів 14-16 трав. 1996 р.). – Львів: НТШ, 1997. – С. 94-96.
41. Вервес Г.Д. В інтернаціональних літературних зв'язках. Дослідження. – К.: Дніпро, 1976. – 388 с.
42. Вервес Г.Д. Сучасні питання порівняльного вивчення слов'янських літератур // Слов'янське літературознавство і фольклористика. – 1973. – Вип. 8. – С. 3-9.
43. Новиченко Л.М. Стівбур і крона (Традиції і наступність в радянській літературі наших днів) // Новиченко Л.М. Вибрані праці: В двох т. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 1. – С. 116-131.
44. Горбань І.П. Дослідження фольклору і фольклористики болгар в українській науці: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.07 / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України. – К., 2000. – 19 с.

Киченко А.С.

Черкасский государственный университет

МИФОПОЭТИЧЕСКАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА: ФУНКЦИОНАЛЬНО- ТИПОЛОГИЧЕСКИЙ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Интерпретация фольклорного и литературного текста в терминах мифа и ритуала представляет одну из важных и вместе с тем дискуссионных проблем современной теории фольклора и литературы. Многочисленные мифографические исследования зарубежных и отечественных ученых заложили прочный фундамент изучения процессов трансформации мифологических структур в культуре фольклорно-литературных эпох. Это прежде всего работы, предлагающие историческое и теоретико-философское осмысление феномена мифа и мифотворчества и формулирующие идею